

celo rad dogrebel do spoznanja ali do česa že. Tako je Človek iz samote (uvodna novela) kar malo zgrešen, Nikodem Šabeder je samo v otroških letih resničen in lep, v Poslednjem pismu kar ni poslednje groze, Soeur Isabelle in pa 365. angel se zdita, kakor da bi v svojem resničnem življenju morala precej močnejše stopiti pred oči kakor v teh dveh novelah. Dobrotniki Lazarjeve vdove in Zgodbe izveličarja Tanuzla se mi zdijo najbolj značilne za duha, v katerem Šnuderl živi za Cankarjem, resničnega, živo iz časa rastočega in kvišku se borečega duha. Izveličar Tanuzl sam pa vendarle ne zaživi iz polnega pred človekom, njegove zgodbe so, kakor da bi bile rade tisočkrat res, nazadnje pa se jim morda le ne posreči, da bi bile vsaj enkrat.

Jezik, ki ga piše Šnuderl, je tako lep, kakor ga v novejši slovenski knjigi kar nismo več vajeni. Zato je dvakrat škoda, da avtor ni poskrbel za nekoliko vestnejšo korekturo in da torej knjigo kazi obilica jezikovnih napak. Interpunkcija je površna: ko bi bili že prečiščeni kot sem jaz (str. 11); da ve kako in kaj (str. 11); oni pa je sedel, sključen v dve gube poleg mene (str. 20); drugi vam leka ne ve, ko jaz (str. 27) — ti-le primeri naj bodo samo iz naslovne novele za vzgled. Nekaj podobnega je s sklanjatvijo zaimkov: ono, čemer zaman iščem podobe (str. 9), a so mužiki navalili na njih (str. 21), s čemer (str. 63), za nečem (str. 65), sedla je v njih (str. 152). In besede kakor: postrešek, slavlje, maternica, častital, zalučil, je bil mislil, videti je bil moral, zaželenega, gnjev, zasopljen, postljala, iz občine (z občine, namreč urada), zmiraj, v plečah, pusteč, lojternice, pretopljenje, hropela, pištolina cev, ni bil mogel opazovati, v uhlu, je bil mislil, z zlatimi peroti, popolen, nobeden (za: nihče), k hasku bi bili, kazal sem bil, smehlja je pozdravil itd. Prijetno sečitajo nekateri lokalizmi: sejatev, dobiče, hčera, obavten itd.; «tebi se utrága» in «zgrevan» sta pa germanizma.

Knjiga je zelo lepo opremljena in je mariborski založbi v čast.

L. Mrzel.

Janko Lavrin: Studies in European Literature. First published 1929 by Constable & Company Limited, London. W. C. — Strani 222.

Knjiga, ki jo je izdal v angleščini naš rojak g. Janko Lavrin, profesor na univerzi v Nottinghamu, obsega deset študij o svetovnoznanih evropskih pisateljih. Ti eseji, zbrani sedaj v okusno vezano knjigo in lično natisnjeni na lepem papirju, niso za nas nova presenečenja, ker jih je avtor večinoma objavil že v «Ljubljanskem Zvonu». Tako je študija «Tolstoj in Nietzsche» bila objavljena leta 1926. v 1. številki «Ljubljanskega Zvona», študiji «Čehov in Maupassant» ter «Dostojevskij in Proust» leta 1927. v 2., 3. in 9. številki «Ljubljanskega Zvona»; nato naslednjega leta v 6., 11. in 12. številki «Ljubljanskega Zvona» študije: «Ibsen in Shaw», «Charles Baudelaire», «Huysmans in Strindberg» in lani v 3. in 7. številki «Ljubljanskega Zvona» študiji «O romantični mentaliteti» in «Balzac».

Iz te knjige sta v slovenščini še neobjavljeni študiji «Heinrich Heine» in «Ivan Turgenev». Študija «Čehov in Maupassant» je bila tudi že v angleščini natisnjena leta 1926. v junijski številki revije «The Slavonic Review». Morda je še potrebno dodati, da so študije «Tolstoj in Nietzsche», «Čehov in Maupassant» ter «Dostojevskij in Proust» zamišljene prvotno kot predavanja, ki jih je avtor imel na londonski univerzi pred angleško-ruskim literarnim društvom.

Brez dvoma si je zadal težko nalogo, kdor se je odločil danes pisati o svetovnoznanih pisateljih, kakor so Dostojevskij, Balzac, Baudelaire, Nietzsche, Proust, Tolstoj itd. Cele kopice knjig, študij, poizkusov, razprav in življenjepisov so bolj ali manj ostroumni misleci že nagromadili krog življenja in dela

takih osebnosti. Samoniklost in globina teh tvorcev in njihovega dela pa bo gotovo še dolgo neizčrpen vir raznih študij, a čim večja je razdalja, ki nas loči od njihovega življenja in dela, tem globlji, prodirnejši, tem duhovitejši in originalnejši mora biti tolmač njihovega življenja in dela. Esejist, ki preizkuša svojo moč ob takih osebnostih, je v marsičem podoben umetniku, le da je snov, ki z njo gradita, različna. Od velikega, svežega umetnika pričakujemo, da vse globlje razkriva in razgrinja pred nami nove strani življenja, pa najsi so še tako neznatne in drobne. Za vsakogar je življenje vedno isto prastaro, tisočkrat se ponavljajoče življenje, a le velik umetnik nam zna odgrniti nebroj njegovih obrazov, stopnjevati jih s svojo tvornostjo v višjo, skoroda brezčasno ravnino, kjer šele se jih smrtnik, ki jih morda sam nosi v duši, zave in se jim čudi, da so. Esejist pa skuša doseči isto z izoblikovanjem določenih individualnosti in z izoblikovanjem življenja, kakor se že zrcali v njih umetniških ali umskih delih, rekli bi lahko, izoblikovanju življenja na drugo potenco. Tvorna sila literarnega esejista je v tem, da zgrabi, podoume, pronikne in zbere umetniško življenje in delo v neko razumljivo celoto, v tak živ lik, da ob njem zaslutimo šumenje življenja, ki usodno teče neodvisno od nas. Jasno je, da tak poizkus ne more biti istoveten z delom znanstvenika, literarnega zgodovinarja, ki se n.pr. večjidel zadovolji, če kolikor mogoče natančno naniza zunanji potek umetnikovega življenja in če kvečjemu pokaže še razvojno linijo, ki veže umetniško delo s stvaritvami predhodnih generacij. Tako delo je tem boljše, čim hladnejše je, čimbolj je brezosebno objektivno, dočim je vsa moč eseja v osebni noti, v osebni gledanju, v osebni pojmovanju neke izredne človeške usode in njenega dela. Zato se dober esej posreči le, če močna originalna osebnost, z globino intuicije in ostrino analize vrže žarko, umetno luč na neko življenje in delo ter nam ga pokaže v svetlobi, ki je nismo niti slutili. Še nekaj je potrebno za tak poizkus: med esejistom in njegovim objektom mora biti neka čisto nagona vez simpatije ali antipatije, ki šele vzbudi vero v tvornost esejistove osebne zmožnosti. In kakor trpi umetnik v oblikovanju svoje snovi, tako tudi ni dobrega eseja, ki kakor krt rije v globino, brez nekega trpkega navora, brez trpljenja v oblikovanju.

O ljudeh, ki si jih je izbral za predmete svojih študij naš avtor, je bilo napisanih že mnogo esejev. Toda kaj zato! Čim bolj so ti ljudje nesmrtni, čimbolj so njihova dela razkošno mnogostranska, tem več je prilike, da nam jih novi esejisti ožarjajo z vedno novimi svetlobami. Za vsakega esejista bo snov sicer ista, a vsak nam po svoji osebni moči, globini in prodirnosti more izoblikovati iz nje nov lik, novo življensko celoto. Morda se ne motim, če mislim, da je največja originalnost Lavrinovih študij in obenem njih največja slabost v metodi razglabljanja. V metodi v toliko, da v večini slučajev avtorja ne zanima usoda ene osebe in njenega dela, marveč primerjanje, iskanje sličnosti in razlik med dvema umetnikoma ali mislecema. Že naslovi sami: Ibsen in Shaw, Huysmans in Strindberg, Tolstoj in Nietzsche, Čehov in Maupassant, Dostojevskij in Proust izražajo to avtorjevo primerjalno usmerjenost. A celo v študijah, kjer gre za eno samo umetniško življenje, kakor n.pr. v eseju o Charlesu Baudelaire-ju, je avtorju komparativna metoda tako v k r v i, da si ne more kaj, da ne bi študije začel s primerjanjem med Victorjem Hugo-jem in Charlesom Baudelaire-jem. Navsezadnje je možno, da se iz primerjanja, iz povdarjanja sličnosti in razlik med dvema tako svojskima naravama, kakor sta n.pr. Dostojevskij in Proust, razlije nova luč po življenju in delu enega kakor drugega. Vendar ni dvoma, da bo ta luč razlita le po površju, da bo več ali manj žarko osvetljevala le skupne ali nasprotno poteze, a ne bo prodrla v globino, da bi tam razgnala goste teme, ki zavijajo zadnje bistvo njihovih

umetniških usod in njihovega dela. Sam avtor se je zavedel vsaj ene nevarnosti, ki je skoro neizogibna posledica primerjalne metode v eseju, ko v začetku študije »Čehov in Maupassant«¹ pripominja: »Nastavljene jame primerjalnim metodam v kriticismu so navadno prenačljene in površna posploševanja. Toda oprežno postopanje in predvsem srečna izbira pisateljev, ki naj jih upoštevamo, napravi lahko to metodo razveseljivo in osvetljuječo.«² (Izpuščeno v angleškem izvirniku.) Eden najbistrejših sodobnih francoskih esejistov, André Gide, pa meni o komparativni metodi v eseju »qu' il n'est pas bon d'opposer un personnage à un autre, ou de faire des pendants«³ in imenuje tako kritično postopanje celo »un déplorable procédé des romantiques«. — Zdi se mi, da ima Gide prav in da je tudi v Lavrinovem slučaju primerjalna metoda le simptom neke nemoči in slabosti, zgrabiti na globok in originalen način predmete svojih esejev. In res so študije, ki leže izven območja komparacije, kakor n. pr. študiji o Balzac-u in o romantični mentaliteti, veliko medlejše in malo izvirne v primeri s komparativnimi esejmi: iz »Balzac«-a ne izvemo ničesar, česar ne bi bili že davno vedeli in kar lahko čitamo v vsaki boljši francoski literarni zgodovini, in esej o romantični mentaliteti nam ne odpre nobenega povsem novega zreljšča na to duhovno gibanje, marveč z veliko spretnostjo in eleganco le zbere v sintezo že davno ugotovljene črte in poteze te dobe. A tudi pri komparativnih študijah najbrže prav radi komparacije ne doživljamo občutka globoke prodirnosti (kakor n. pr. ob čitanju esejev kakega Gide-a, Thibaudet-ja, du Bos-a, Suarès-a), ki trudoma in v nestrpnem trpljenju rije in se pogreza vedno dalje v še neslutene podtalnosti življenj in del.

Po prečitani študiji se zdi, da nekaj bistvenega manjka, po vsakem eseju ima človek vtis, da je tako in da vendar ni čisto tako. Čeprav so črte, ki z njimi zariše avtor portret pisateljeve osebnosti, skoro vedno ostre, ujedene, a še pogostejše bleščeče od brze elegantnosti, nam vendar obvisi vsa slika nekje v zraku, v neprostornem, abstraktnem. Kajti uprav radi primerjanja je vse težišče študije, hočeš nočeš, preneseno na paralelo in ta je vedno nekaj abstraktnega. Paralela premakne težišče študije o pisateljevi osebnosti iz konkretnega njegovega miljeja, iz tal, kjer je živel, iz dobe in družbe, kjer se je gibal, iz vsega ozračja domačnosti. Vse, kar nam avtor pove o njej, je psihološko nujno usmerjeno v to, da paralela izpade kolikor mogoče frapantno, elegantno, prepričujoče.

Končno se mi zdi, da tudi izbira osebnosti ni v korist globini študij. Ni težko opaziti, da avtor ne primerja, recimo, še tako različnih pisateljev istih narodnosti, marveč da jih izbira do skrajnih možnosti različne: tako primerja Francoza in Rusa, Šveda in Francoza, Irca in Norvežana itd. Potem je umljivo, da ni treba pronicati globoko in že nas slepi žarkost kontrastov, nas preseneča njih ostrina in točnost; a če pomislimo natančneje, se nam zazdi, da primerjanje tako tujih si ljudi nalahno krivi pravi obraz njih življenja in dela.

Še nečesa bistvenega pogrešam v vseh Lavrinovih študijah. Niti ene (razen morda študije o Ibsenu!) ne preveva tista toplina, ki je nezmotljiv znak, da je esejistu predmet njegove študije prirasel k srcu, da je tesno spojen z vsem njegovim bitjem, da se je zanj vsega zastavil in da se je morda leta in leta mučil in trpel, da bi se dokopal do pravega gledanja. Lavrinove študije so bolj zunanje blesteče, smehljajoče se v odelu preciznih, elegantnih, naglo se nizajočih stavkov. Morda niti drugače ne more biti, saj so nekatere študije prvotno zasnovane kot predavanja pred elitno družbo, ki pa je gotovo stremela bolj po informaciji kot po globini in izvirnosti. Kot informativni referati pa so Lavrinove študije gotovo brezhibne, ki čitatelju morejo pomagati do boljšega umevanja čitanih del. Pravo Lavrinovo esejistično moč pa bi bilo mogoče izmeriti

še le ob daljšem, širje in globlje zamišljenem poizkusu brez primerjanja, kjer bi zastavil vso svojo osebnost in do skrajne resnosti napel vse tiste zmožnosti, ki so v teh študijah ostale morda še neuporabljene. St. L e b e n.

Ivan Tavčar: Streghe e Demoni (Cronaca di Visoko). Traduzione dallo sloveno di Umberto Urbani. Trieste, Libreria Internazionale Treves, 1929. Pag. 191. Prezzo Lire 10.

Težko se nam zdi umljivo, a je vendar res, da se v vseh povojnih letih ravno Italijani najživahneje zanimajo za literaturo v Jugoslaviji in za slovensko literaturo posebej. Že v lanskem letniku »Ljubljanskega Zvona« sem bežno opozoril na živo zanimanje, ki ga kažejo Italijani za slovanske in v visoki meri tudi za slovensko književnost. Dejstvo je, da v nobeni drugi svetovni literaturi ni izšlo že toliko člankov in prevodov iz slovenščine kakor v italijanski. Saj je dosedaj najboljšo in najobširnejšo monografijo o Župančiču napisal Italijan Arturo Cronia in jo za pesnikov petdeseti jubilej izdal v posebni knjigi. Umljivo je, da so se italijanski prevajalci zanimali v prvi vrsti za Cankarja in da je prevedenih v italijanščino največ Cankarjevih del. Koncem lanskega leta pa se je tem prevodom pridružil prvi poizkus, udomaćiti v italijanščini Tavčarjevo prozo. S srečno roko je neumorni prevajalec Umberto Urbani izbral »Visoška kronika« in ni štedil s trdom in vestnostjo, da bi kolikor mogoče natančno prelil zrelo in moško Tavčarjevo prozo v italijanščino.

Umberto Urbani je zaslovel v Italiji s svojimi prevodi srbohrvaških piscev. Prevedel je Vojnovića (»La Signora dal girasole« 1925), Jelo Spiridonović-Savićevo (»Pergamene di frate Strattonico« 1927), Stankovića (»Sangue Impuro« 1928) ter izdal prvi del antologije: Scrittori jugoslavi, kjer obravnava devet srbskih in šest hrvaških pesnikov in pisateljev. S slovensko literaturo pa je seznanjal italijansko javnost z mnogoterimi eseji o slovenskih pesnikih in pisateljih, ki jih je priobčeval v najraznejših revijah in dnevnikih. Tako je leta 1925. prvič opozoril na Ivana Cankarja z daljšim člankom v »Piccolo della Sera«, a lani je v »Rivista di Letterature Slave« napisal daljši, dobro sestavljen esej o Cankarjevem življenju in delu. Tudi je lani v tržaški reviji »Italia« napisal poizkus o Alojziju Gradniku, pesniku Krasa, družecem v sebi italisko in slovensko dušo; v tedniku »L'Arte« pa študijo o Prešernu, slovenskem Petrarki. Tavčarjeva »Visoška kronika« je prvo večje delo, ki ga je prevedel iz slovenščine.

Sprva nas skoro neprijetno dirne kričeči naslov »Streghe e Demoni« (čarovnice in demoni), ki je z njim nadomestil slovenski napis »Visoška kronika«. Sicer je slovenski naslov obdržal tudi v italijanščini, a le kot podnaslov v oklepajih. Morda je prevajalec sodil, da bi bil preprosti naslov: Cronaca di Visoko, Italijanom pretuj, premalo izrazit in zato premalo vabljev. Drugega razloga za tako žarko prekrstitev ni mogoče najti. Prevod sam je v celoti dober in dokaj zvest. Če izvzamemo nekaj mest, kjer nepopolno poznanje slovenščine krivi smisel izvirnika, moramo kot najvidnejšo lastnost tega prevoda omeniti njegovo skrajnost, vestnost in točnost. Prevajalec se je skoro povsod kolikor mogoče tesno oklenil izvirnika in je v premnogih stavkih ohranil besede v istem redu in isti razvrstitvi, kakor si slede v slovenskih stavkih. Radi te, od konca do kraja vestne natančnosti pa prav nič ne trpi slog italijanščine, ki teče pristna, včasih slikovita, a vedno gladka, da človek nikjer nima zavesti, da bere z muko in trdom napisan prevod. Sploh se mi zdi, da je italijanščina izmed vseh zapadnih jezikov tisti, ki še najtočneje more podati zvok in lahno zabrisano barvitost, obenem pa svežo krepkost in polnost slo-